

30 години

ВЕНЦИСЛАВ БОЖИНОВ

Литературен

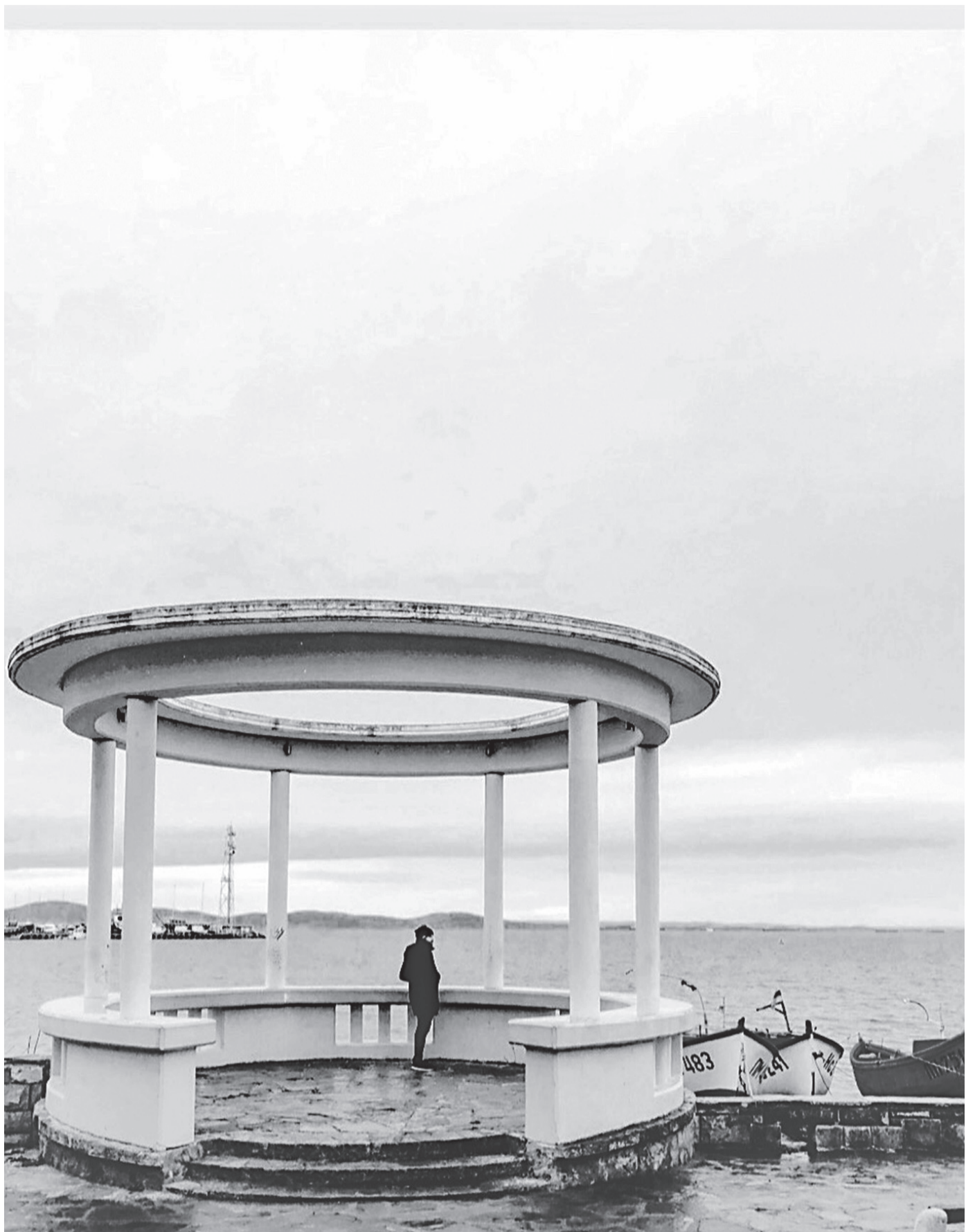
Брой 2
1,50 лв.

13-19.01.2021
Год. 30

- Анастасия Гаврилович
- Лавиния Бранище
- Йоана Първулеску
- Симона Сора

- Симеон Хаджикосев
- Венцислав Божинов
- Веселина Василева
- Дечка Чавдарова
- Савина Петкова
- Иван П. Петров
- Яна Пункина

Лице на броя:
Десислава Узунова

Фотографии Иван П. Петров

Броят се издава с подкрепата на НФК

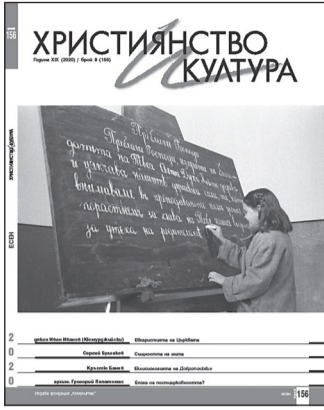
Джак Гилбърт

Опитвайки се да си запазиш нещо

Изпитвах безмерна нежност към тъгата, когато ходех там. Тя знаеше колко обичам жена си, знаеше, че нямаме бъдеще. Наподобявахме жертви, които си помагат взаимно, докато очакват края. Сега се чудя дали разбирахме колко щастливи бяха датските следобеди. През повечето време не разговаряхме. Често се грижех за бебето, докато тя вършеше

домакинската работа. Преобличах го и го размивах. Всеки път повтарях *Питсбърг* нежно, преди да го подхвърля. Шептях *Питсбърг* с уста срещу мъничкото ухо и го подхвърлях по-високо. Питсбърг и нагоре, с щастие. Единственият начин да оставите и най-малката следа. Така че цял живот синът ѝ да изпитва радост необяснимо, когато някой заговори за съсияния американски град от стомана. Всеки път почти си спомням нещо, вероятно важно, което се изгуби.

Проблемите на еклисиологията са в центъра на новия брой 156/Есен на списание „Християнство и култура“. На съвременните и бъдещите предизвикателства пред Православната църква е посветено интервюто с архим. Григорий Папатомас, взето от Александър Смочевски, озаглавено *Епоха на постцърковността?*, а статията на Кръстю Банев разглежда *Еклисиологията на „Добротолубие“*. В броя е публикувана и студията на дякон Иван Иванов (Кюмюрджийски) *Евхаристията на Църквата – mysterium fidei – mysterium vitae (Литургични основания и интерпретации на евхаристичното тайнство в Литургията, във Вярата, в живота на човека)*. Темата „Християнство и философия“ е представена с текстовете на Сергей Булгаков *Същността на мита*, на Георги Капривев *Какво значи „византийски хуманизъм“?* и на архим. Кирил (Говорун) *Две значения на свободата в източната патристична традиция*. В рубриката „Християнство и история“ е публикуван откъс от наскоро излязлата книга на Бернар Олзер и Жан-Батист Мишел *Червените завеси на София*, посветена на католическите мъченици, пострадали от комунистическия режим. Рубриката „Проблеми на православието“ включва разговора с митрополит Пимен (Илиевски), отговарящ за Европа в Македонската православна църква, озаглавен *Бяхме искрени, когато поискаме от БПЦ да ни бъде Църква майка*, а „Християнство и изкуство“ – текста на Антоанета Дончева *Разомагьосването на езика – Самюъл Бекет срещу думите*. Броят е илюстриран с фотографии от архива на Тодор Славчев, представен от неговата внучка Яна Узунова.

„Спорът за Македония“ е темата на първия брой на сп. „Култура“ за 2021 г. Сблъсък на националните разкази или отглас от Големите разкази, остатъци от „митовизма“ или дълго трупана обида, която продължава да терзае колективната памет в София и Скопие? „Обща история“ или две непресичащи се „истории“, „общ език“ или две книжовни норми? Гледните точки на Александър Кьосев и Огнян Минчев, както и поглед отплатък границата на Стоян Андов, съчетани със свидетелствата на Петко Славейков, Симеон Радев, Кръстю Мисирков и Георги Томалевски. И още: Нобеловата реч на Луиз Глюк, есето на Олга Токарчук *„Човекът на ръба на света“*, размислите на Шантал Делсоз за „карикатурите, правото и морала“ и на Светлана Алексиевич за „раждането на една нация“, както и анализ на архитекта Ренцо Пиано за болестта и съвременния град. Интервюта с Иван Бърнев и Джон Маврудис, с диригентта Емил Табаков и актьорите Елена Димитрова и Йордан Ръсин. Фотографиите в броя са на Тихомира Методиева.

ABROAD

В своя брой за месеците юли и август за 2020 г. китайското списание „Образование“ излиза с фотографията на Здравка Евтимова на предната си корица, като в броя е включена лекция по творческо писане на писателката, както и два нейни разказа.

Какви сте ги написали, ами че цял свят

Разговор с проф. Симеон Хаджикосев

Проф. Симеон Хаджикосев

Този разговор се провежда на 26 ноември 2018 г. в дома на проф. Хаджикосев на първия етаж на блока на писателите в квартал Изток в София. Ръмеше и двамата с оператора Петър притичахме с камерата и такъмите за по-добро озвучаване. Беше хладна утрин и точно затова помня, че докато сам бях почерпен с кафе от съпругата му – учен от областта на точните науки, професорът пиеше от легена половинлитрова бутилка – обясни ми, че върва в лечебната сила на легената вода и преди да вие поставя водата си в камерата на хладилника, за да образува кристали. Разговорът беше част от проекта „Жива памет. Интелектуалци за социализма и постсоциализма (2017-2019)“ към Централния фонд за стратегическо развитие на НБУ и с ръководител историчката доц. д-р Наталия Христова. Целта на проекта бе в продължение на три години (2017-2019) да се подготвят и проведат видеointервюта, чрез които да се документираща и предаде в Архива на НБУ т.нар. „жива памет“, представена чрез разкази и размисли върху

IN MEMORIAM

На 23 декември 2020 г. почина проф. г.ф.н. Емилия Стайчева. Катедрата по германистика и скандинавистика на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и академичната общност в България загубиха свой дългогодишен преподавател, колега и приятел. Родена в София на 16.01.1936 г., Емилия Стайчева завършва специалност „Немска филология“ в СУ „Св. Климент Охридски“. Защитава докторска дисертация в университета „Фридрих Шилер“ Йена. Научната степен „доктор на филологическите науки“ ѝ е присъдена за изследване върху Теодор Траянов и немскоезичната лирика. През 1987 г. е избрана за доцент, а през 2001 г. за професор по немскоезична литература в Софийския университет. От 1991 до 1994 г. проф. Стайчева е заместник-декан на Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет, а от 1993 до 1999 г. – ръководител на катедра „Немска филология“. Специализирала е в университетите в Йена, Саарбрюкен, Хамбург и Виена, където е изнасяла и лекции. Била е лектор в университетите в Гьотинген и Инсбрук и гост-професор в университета в Залцбург. Проф. Стайчева е учител на поколения български германисти, автор на десетки студии и статии в областта на литературознанието и културния обмен, член и председател на Висшата атестационна комисия, председател на Съюза на преводачите, член на Управителния съвет на международното дружество „Елиас Канети“ и съвета на Международната фондация „Св. св. Кирил и Методий“, съосновател и почетен председател на Съюза на германистите в България. Проф. Емилия Стайчева е основател и ръководител на Австрийската библиотека „Д-р Волфганг Краус“ към Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Благодарение на нейните инициативи и ръководство библиотеката се превръща в истински център на културния и научен обмен с впечатляващ книжен фонд и богата и разнообразна програма. Като член на редица международни сдружения и академии (член-кореспондент на Академията на науките в Потсдам, член на Лайбниц обществото в Германия и др.) и участник в многобройни научни форуми проф. Стайчева отстоява мястото и авторитета на българската наука и неуморно гради връзките между научните общности в България и немскоезичния свят. За безспорните постижения в своята богата професионална дейност проф. Стайчева е получила най-високи отличия. През 1997 г. тя е награденa с

Австрийския почетен кръст за наука и изкуство I степен, през 2007 г. получава Почетния знак на Софийския университет със синая лента. През 2009 г. ѝ е връчена Почетна грамота на Министерството на културата за заслуги към културното развитие на България, а през 2016 г. с указ на Федералния президент на Австрия Хайнц Фишер тя е удостоена с Голям сребърен почетен знак за заслуги към Република Австрия. Новината за кончината на проф. г.ф.н. Емилия Стайчева покрусил всички нейни колеги, приятели, съмишленици и съратници. Ще я помним като безспорен специалист в областта на немскоезичната литература, като харизматичен събеседник, който буги възхищение с богатата си ерудиция и прекрасното си чувство за хумор, като ведър, позитивен и добър човек. Ще помним неутолимия ѝ стремеж към знание, готовността ѝ да го споделя с дружите, способността ѝ да работи всеотдайно за каузите на науката, образованието и културата. Научното и преводаческо дело на проф. Емилия Стайчева, проправените от нея пътеки, положените начала няма как да бъдат забравени. А човекът Емилия Стайчева ще живее в сърцата на всички, които я познаваха. Да бъде вечна светлата ѝ памет!

КАТЕДРА ПО ГЕРМАНИСТИКА И СКАНДИНАВИСТИКА СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

КОНКУРС

Национална литературна награда за български роман на годината „13 века България“ 2021

НДФ „13 века България“ за десети пореден път обявява конкурс за Националната литературна награда за български роман на годината „13 века България“. В него могат да кандидатстват издатели и автори на български романи, публикувани през 2020 година. Книгите следва да бъдат предоставени в срок до 15 февруари 2021 в шест екземпляра, на адрес: София 1421, кв. Лозенец, пл. „Проф. Васил Геров“ №1, НДФ „13 века България“. За конкурса: Роман на годината „13 века България“ При допълнителни въпроси: тел. 0889 648 927 v.milanova@fund13veka.bg

КОНКУРС

Портал Култура обявява годишния си конкурс за проза и хуманитаристика 2021

- Отличията са учредени през 2014 г. от Фондация „Комунистас“ и предвиждат раздаването на годишни конкурсни награди в следните раздели:
 - проза (сборник с разкази, повест, роман);
 - хуманитаристика.
- А също и на следните специални награди:
 - две специални награди (определят се от журито за цялостно творчество или за изключителен принос в областта на литературата и хуманитаристиката);
 - една специална награда за принос към гражданското общество (връчва се от Фондация „Комунистас“).

В конкурса могат да участват само творби, публикувани

в периода 1 януари – 31 декември 2020 г. Наградите ще се връчат на 1 ноември 2021 г. в Деня на народните будители.

- В двата конкурсни раздела се присъждат:
 - I награда (в размер на 5000 лв.)
 - II награда (в размер на 3000 лв.)

За да е валидно заявлението за участие в конкурса – до 31 март 2021 г. кандидатите трябва да предоставят безвъзмездно 2 екземпляра от предложените от тях книги, придружени от формуляр, който може да се изтегли от сайта <http://kultura.bg/web/>. Адрес за изпращане по пощата на книгите и на формуляра за кандидатстване: София 1000, бул. „Патриарх Евтимий“ 22, ет. 3, Фондация „Комунистас“ – за Годишните награди на Портал Култура. Телефон за контакти: Портал „Култура“ 02/434 10 54.

Босненският филм на годината: „Quo vadis, Ајда?“ (2020)

„Винаги съм си мислела, че някой друг ще направи филм за Сребреница преди мен“, споделя Ясмила Жбанич, когато я питат за последния ѝ проект. Новият ѝ филм е посветен на военните престъпления в Босна и Херцеговина, които през 2004 г. трибуналет на ООН осъжда като геноцид, убийството на над 8000 мюсюлмани. „Quo vadis, Ајда?“ е петият филм на родената в Сараево режисьорка, а предишните ѝ проекти са добре познати на фестивалната (и по-широката) публика, като най-известен е „Гърбавица“ (2006) – носител на голямата награда на Берлинале. Заедно с „Гърбавица“ следващият ѝ филм „По пътя“ (2010) и полу-документалният „За тези, които не могат да разказват истории“ (2013), четири от петте представляват равностепенна на съвременното, което успешно или не, трябва да се справя с травмите на историческото минало. До този момент Жбанич е използвала гласа си, за да задава въпроси и да се обръща назад. Вместо анализ на миналото, нейните филми предоставят възможността на зрителя да съпреживее лични истории, здраво вкоренени в географския си и културен контекст.

Премиерата на „Quo vadis, Ајда?“ беше част от официалната селекция на тазгодишното Венецианско биенале и веднага след това филмът беше програмиран като част от селекцията „Световно кино“ на кинофестивала в Торонто. Успехът на филма е впечатляващ и дори донякъде неочакван, защото босненското кино все още не е запазило свое солидно място на световната кинокарта (както например румънското или гръцкото). Всъщност Босна продуцира по един филм на година и това не е без значение за това какви истории биват финансирани, разказвани и популяризираны – такива с тежък и важен политически залог. За последния си филм Жбанич събира пари от девет държавни кинофонда (Босна и Херцеговина, Австрия, Румъния, Нидерландия, Германия, Полша, Франция, Норвегия, Турция), затова и „Quo vadis, Ајда?“ представлява сплотяваща, общностна и обществена кауза с цел разказване и неутрализиране на забравата.

За разлика от по-ранните проекти на босненската режисьорка, този филм ретроспективно разказва историята си от първо лице. Категорично обозначено, действието се развива през юли 1995 г., когато сръбските въоръжени сили, ръководени от генерал Ратко Младич (въплътен безупречно от актьора Борис Исакович), извършват най-масовото избиване на хора след Втората световна война. Филмът успява да предаде историческия контекст подробно и изчерпателно – в разгара на войната армията на Република Сръбска (АРС) обсажда Сребреница вече две години, а фактът, че местността е обявена за защитена от ООН зона, е без значение. Нидерландските войници (около 600 леко въоръжени мъже) трябва да се справят с хилядна войска и агресивната неотстъпчивост на Младич.

„Quo vadis, Ајда?“ започва точно в момента на най-голямо напрежение, когато жителите на града са изселени и над 30 000 човека остават без подслон, храна и закрила. Движеният елемент на сюжета е Ајда (Ясна Джуричич, известна

кино, телевизионна и театрална актриса), преводачка към ООН, която, заедно със семейството си, успява да се укрие в зоната за сигурност. Ајда е майка и съпруга, но се проявява като дипломат и стратег – в гранични ситуации като тази подобни фигури представляват подходящ вход за зрителя в извънредността на войната. Действието се развива в рамките на няколко дни и макар някои събития да са състени с цел икономия на време, все пак всички случаи са били добре документирани, което пък позволява подробна историческа и – най-вече драматургична – реконструкция. В ненапращивото си време от 104 минути филмът успява да кондензира всички важни дипломатически ходове и военни действия, които кулминират в това, което остава в историята като „клането в Сребреница“. Заснет изцяло в конвенциите на историческия/военен трилър, „Quo vadis, Ајда?“ е визуално ненапращив – с кратки епизоди, ловък монтаж на множество гледни точки, сенки, напрежение и съспенс – и стилът помага на зрителя да затаи дъх и да се потопи в историята почти по холивудски. Съвместната работа на операторката Кристина Майер (с която Жбанич работи за пореден път) с монтажиста Ярослав Камински (известен с тандема си с Павел Павликовски за неговите „Ида“ и „Студена война“) дава изпипан реалистичен резултат, който грабва вниманието, без да посочва естетическата си рамка – целта е филмът да забрави, че е филм.

Но все пак Жбанич подхожда с твърде голямо уважение и безупречна етика както спрямо обекта си, така и спрямо всички действащи лица, за да превърне войната в спектакъл. Близостта между Ајда и зрителя се утвърждава в малките моменти на усамотение, откраднати от опасното настояще, за да приютят спомен за мимолетно щастие. Една от сцените е спомен/халюцинация, в която Ајда вижда абитуриентски бал, себе си като учителка, колежите си, учениците си, потопени в алкохолно упоение, а светлината на прожектори се провира през димната завеса, за да отрази сатенени рокли, пайети, подплънки, блестящи елечета. В тези няколко минути цветовата палитра на филма се превръща от стерилно синьо-зелено в не по-малко изстудени червени и жълти тонове. Бъдещето на войната влияе дори на спомена, изстисквайки от него всякаква топлина и ефирност. Сцената прекъсва рязко, когато Ајда се събужда в препълнения с хора хангар на военната база от вика на мъж, който получава епилептичен пристъп.

Героинята на Ајда може да е фикционален, събирателен образ на много жени, чиито бащи, съпрузи и синове са станали жертва на геноцида в Сребреница, но разказването на историята „отвътре“ се дължи на книгата на бившия преводач Хасан Нуханович „Под знамето на ООН“. Босенецът е известен с критичното си отношение към институцията и през 2008 г. завежда съдебен процес срещу Нидерландия. Обвиненията му касаят бюрократичното и политическото безсилие, което е отразено и в „Quo vadis, Ајда“. Филмът е безспорно критичен към „помощниците“ от нидерландската армия и представя в неблагоприятна светлина героите на действителни личности като полк. Томас Кареманс и майор Роб Франкен. Ако припомним факта, че една от

Кадр от „Quo vadis, Ајда?“

държавите копродуценти на филма е тъкмо Нидерландия, подобно решение изглежда като своеобразна *mea culpa* и смирено признание. „Quo vadis, Ајда?“ е филм, с който всеки поема отговорност за миналото – за действието или за бездействието си.

Жбанич разказва интересната история за това как по време на масовките мнозина от статистите споделили, че са били затворници или избягали от местата на екзекуции. По време на снимките един мъж посмя да сподели личния си опит и спомените си за това как са били раздавани запovedите, как са били изпълнявани. Този опит може би е бил терапевтичен за конкретния оцелял, още повече като вписан в средата на възпоменание, реконструкция и внимание към миналото. От друга страна, подобни сведения от първо лице преобразяват процеса на работа и разпалват мимезиса от възстановката към съпреживяване. Ролята на исторически достоверните военни филми може да бъде оспорвана с оглед на своята значимост за съвременността и начина, по който възприемаме историческите наративи. Също така остава опасността подобна „невидима“ естетика да бъде апроприирана за идеологически и пропагандни цели. Трябва да има филм за Сребреница и той трябва да е безкомпромисен, критичен и изобличителен – срещу сръбите, срещу нидерландските военни, срещу политическите ходове на ООН, срещу бездействието и егоистични решения на босненци – нищо не бива да бъде спестено. Войната е бюрократично и патриархално структурирана, обяснява Жбанич, и сравнява опосредената отговорност на институциите с лабиринт, из който жената трябва да навигира в един идеологизиран „мъжки“ свят, какъвто е бойното поле (или дипломацията?). Избягвайки обичайните мотиви за свобода и справедливост на всяка цена и свързаните с тях клиширано героични прояви, „Quo vadis, Ајда?“ посочва баналността на безсилието, без да се възползва от декоративни елементи или ордени за храброст. За събития като Сребреница 1995 г. никога няма да получи медал, а съществуването на разкази и филми е минималното условие, към което трябва да имаме все повече въпроси и отговори с други разкази и други филми.

Моралният патос на литературоведа

Книгата на Калина Захова извика у мен не само интелектуално удоволствие – тя ме развълнува дълбоко със своите морални послания. Не съм очаквала един научен труд да засега така силно не само ума, но и сърцето на читателя! Наред с това за пръв път пред мен възникна с особена острота въпросът за промените в литературознанието: на езика, методологията, идеите. За да коментирам тези промени, ще направя едно лично отстъпление. Аз съм от поколението, формирало се под влиянието на структурно-семиотическата методология (преди всичко на Тартуската семиотична школа), една от чито основни идеи беше *в литературата е важно не „какво“, а „как“*, чийто научен дискурс не допускаше изразяване на собствените чувства и пристрастия към определени идеи (политически, обществени, морални). Когато по-късно литературознанието прекрачи границите на самата литературност и премина в полетата на социологията, теорията на другостта, културната антропология и новия историзъм, оставането в рамките на обективния научен дискурс (доколкото в хуманитаристиката въобще е възможна абсолютната обективност) продължи да е валидно. Често съм си задавала въпроса за смисъла на литературоведския труд – дали той е само в това да научим читателите на художествена литература да я разбират и тълкуват. Често съм откривала смисъл и във възпитателната функция на литературата, която може да се реализира в процеса на нейното преподаване. Така например проблемът за страданието на животното, който вълнува Калина Захова, неизменно възникваше в преподаването на руска литература: „Холстомер“ на Толстой, „Престъпление и наказание“ и „Братя Карамазови“ на Достоевски („сънят на Разколников за мужика, който бие кончето, кучето Жучка, на което дават хляб с игли“), „Песен за кучката“ на С. Есенин. По такъв начин в научните си съчинения и в преподаването се опитвах да осъществя две свои социални роли.

редове“ (според терминологията на формализма), да се определя като интердисциплинарно. Освен литературни произведения, в научния кръгозор на авторката попадат трудове по зоология, медийни текстове, практики в животновъдството, нормативни документи, текстове на масовата култура, плакати, карикатури, анимационни филми, фразеологизми и др. По такъв начин, в съзвучие със съвременните тенденции в хуманитаристиката, е снета йерархията на текстовете в културата, преодоляно е следването на литературния канон. В подхода на К. Захова всички текстове са еднакво важни. Отношението към животните в житейската практика (в животновъдството, маркетинга, рекламата) се изследва в гл. 3 („Храна за животни и домашни любимци“) и гл. 4 („Ако кланиците имаха стени“) от третия раздел на книгата. Когато систематизира различните представи за животното и употребите му, авторката ни кара да се замислим над „амплитудата в конструирането на представите“ за него, най-ярко проявена по отношение на гълъба: от въплъщение на Светия Дух до носител на зарази. Представяйки пред нас жестока картина на технологично убиване на животните, К. Захова оборва мотивите на месоядците и апелира към всеки от нас да направи личен етичен избор. Дълбоко ме докосна подглавата „Заклахме ги за гоцавка на сина. Още не мога да си простя...“ от гл. 3 на раздел трети, защото извика лични спомени за двоятственото отношение на българския селянин към домашните животни. Подходът на К. Захова в този случай се „среща“ с етнокултурните изследвания и поставя важния въпрос за българската менталност. Ще подчертая, че дори когато изследва житейската практика, К. Захова остава филолог и литературовед: наблюденията ѝ са илюстрирани с примери от литературата (циркът в стихотворение на В. Шимборска, разказа на български писатели, изобразяващи мъките на животното или жестокото отношение към него). Отношението ни към животното като към предмет е открито в самия език, в лексемите „конецзавод“, „склад“, „депо“, „произвеждам“.

Когато анализира литературни произведения, в които се изобразяват животни (според политически коректния израз на авторката – други животни), тя обръща внимание на различните функции на литературата: да носи информация за природата, да възпитава (поради характера на изследването изговата, чисто естетическата функция на литературата е изместена на втори план). В гл. 1 на втори раздел се поставя въпросът „Има ли какво да научат природните науки от българската литература?“. В този случай се търси отговор на въпроса „какво“ (а не „как“). Въпросът „как“ обаче е поставен, но под „как“ се разбира етичната позиция на писателя: „тип отношение към природата и другите животни“ (с. 48). Текстът на Калина Захова поставя въпроса „как“ и с оглед на типа повествователна техника. В този случай изследването навлиза в сферата на наратологията, като съпоставя гледните точки на човека и животното. Изследователката откроява типове „анималистична“ фокализация в българската литература (гл. 2 от раздел трети): крайна антропоцентрична, псевдоанималистична, претендиран „обективизъм“, честен антропоцентризм, етична фокализация, емпатична фокализация. За разлика от формалистичните и структуралистични проучвания на повествованието, К. Захова се интересува не от самия похват, а отново от етичните измерения на антроподоминанцията: (не)възможността човекът да види света през погледа на животното, да се превъплъти в него, „привидния“ обективизъм (у Е. Станев) като резултат от убиването за удоволствие. Авторката не само поставя въпроса за „влизането в кожата“ на животното, но и изразява собствен си етичен избор на начина за изобразяване на животното: „И така, ако избягването на антропоцентризма и постигането на истинска репрезентация на животните нехора изглежда невъзможно, то тогава коя позиция би била най-правилна и най-уместна? Моето предложение е, че това би бил честният антропоцентризм, а именно: да не се опитваш да се претруваш на животното, различно от човека [...]“ (с. 218). Струва ми се, че „търсенето на подходяща за животното нарация“ може да се оцени и чрез идеята на В. Шкловски за „остранението“ („остранносттаването“): възможността да се види абсурдността на социални норми през „съзнанието“ на животното (както в „Холстомер“ А. Толстой развенчава през възприятието на коня собственическите инстинкти на човека – „моят кон“, „моята жена“). Специално внимание на възпитателната функция на литературата е отделено в гл. 1 от трети раздел, посветена на лова в българската литература – в параграфа „Ловът в обучението по литература“. Като сравнява различни учебници по литература, в които анималистични творби се представят от гледна точка на отношението към животните, К. Захова засяга и проблема за личността на самия литературовед – автор на текста в учебника,

като „снема неговата маска“ на защитник на етична позиция, отбелязвайки, че в житейската си практика той е ловец, тоест убива животни. По такъв начин изследователката насочва вниманието ни към такъв важен и болезнен морален проблем на нашето време като двучието, разминаването на слово и дело. В главата „Ловът в българската литература“ се разкрива и противоречивостта на личността на писателя ловец, който изразява в художествените си произведения етична позиция (угризения на съвестта, съжаление за убийството на животното), но в житейската практика, а и в различни паралитературни изказвания оправдава лова и дори го възхвалява. Примерите, с които е илюстрирано мястото на лова в практиката на българските писатели, отбеляждат към един по-широк социокултурен и политически контекст (фигурата на Пенчо Кубадински, ловната гружинка на Тодор Живков, лова на Г. Първанов), но К. Захова не остава на нивото на злободневните политически послания, а търси по-дълбоките мотивировки на ловната страст: заложените у човека инстинкти и набавянето на символен капитал. Ангажираността на писането намира израз в развенчаването на мотивировките на писателите ловци (трагичия, атавистичен инстинкт, възпитание от детството, разграничаване на човека от животното, мъжка гружба, спорт, единение с природата, желание за издигане до големите писатели като Хемингуей и др.). Ще отбележа специално интерпретацията на ловните трофеи и фотографите с тях, която ни кара да се замислим над дневната страст да се покаже на света чрез възможностите на глобалната мрежа всяка проява на човека, дори (най-вече) негативна. Изследването на темата за животните в българската литература в книгата на К. Захова се сближава и с тематологията: многобройни са интерпретациите на т.нар. „зооморфен код“ в литературните произведения в семиотичен и митопоетичен ракурс (литературен бестиарий), на образите на животните като политически метафори. Различното в подхода на К. Захова е разкриването на размиването между самото животно и културните представи за него, а също така верифицирането на литературната семантика/символика на животните от научна гледна точка. Авторката въвежда понятията „културна подмяна“ и „културни заблуди“. Културната подмяна на животните, различни от човека, с техни „неистинни културни двойници“ се оценява като насилствена антроподоминанция, илюстрирана с културните представи (стереотипи) за мечката, скорпиона като отровител и самоубиец, „веселата крава“. Привлечен е широк материал: литературни произведения, фолклорни текстове, анимационни филми, фразеологизми, дори попфолк песни. Проницателно е обяснението на доминирането на отрицателната семантика на животните във фразеологизмите с компонент животни, различни от човека: „Хората упорито откъсват за признание на другите животни превъзходство и предпочитат да се сравняват с тях на базата на негативни черти [...]“ (с. 137). В глава 3 на втори раздел – „Някои културни заблуди“ – се съпоставя устойчивата семантика/символика на гарвана, орела, шрауса, кукувицата, магарето, лисицата, вълка в литературата/културата/езика с научната информация за тези животни. Ще отбележа оценката на избора на гарвана в стихотворението на Ботев „Обесването на Васил Левски“ (вместо на враната) със законите на алитерацията: вместо „враната грачи грозно, зловец“ – „гарванът грачи грозно, зловец“. Изборът на автора на определено животно се разглежда в други случаи като постигане на същността му и снемането на културната заблуда: магарето в „Идиот“ на Достоевски като „добър и полезен човек“ (вместо унат, глупаво същество). (Тъй като книгата на К. Захова извиква много размисли и поражда идеи, тук бих добавила, че концептуализацията на животното у Достоевски се различава през евангелския код: така е не само с магарето, но и с овцата – сравнението на княз Мишкин с овца от страна на Рогожин в репликата към Ганя „Ти такава овца обиди!“.) Своя подход към темата К. Захова свързва и с идеята на проф. Н. Георгиев за „насмешливо литературознание“ (на проф. Н. Георгиев е посветена и цялата книга). В гл. 4 от втори раздел се развенчава представата на човека за самия него като „най-висше същество, най-разумно животно“, „венец на еволюционната верига“ чрез примери за осмиване на човека в съпоставка с животните в текстове на български писатели. В заключение ще изразя очакването и надеждата си, че книгата на К. Захова ще намери читатели сред най-различни професионални среди, че не само ще разкрие пред тези читатели нови научни хоризонти, но и ще ги накара да се замислят над собственото си отношение към природата и към другите живи същества!

ДЕЧКА ЧАВДАРОВА

Калина Захова, „Защо се смее веселата крава? Отношения на хората към другите животни“, издател: Калина Захова, София, 2020.

Фотография Иван П. Петров

Литературоведът, формирал се през XXI век, чете други книги, които му дават възможност да обедини безконфликтно в едно цяло различни роли. Калина Захова щастливо съчетава научния дискурс с гражданския (екологичен, етичен) патос. Своето писане тя определя като „ангажирано“. Мисля си, че е съвсем закономерно в развитието на литературознанието бягството от ангажираност да доведе до връщане към нея (механизма на махалото). Изразяването на етични послания крие опасността от публицистичност, която би могла да остане в сферата на банални разсъждения. В труда на К. Захова тази опасност е избегната и ангажираното писане се превръща в силно философско есе. Примерите са безброй, но тук ще цитирам един и по повод на възхищението на ловците от красотата на животното авторката възкликва с болка: „Изглежда, че в крайна сметка красотата няма да спаси света!“ (с. 198).

Изследването на К. Захова е интердисциплинарно в най-точния смисъл на термина. Прави тази уговорка, защото има тенденция всяко литературоведско съчинение, което неизменно навлиза в полетата на историята, философията, политиката и други „съседни

Ароматите като магия

На българския книжен пазар детската литература през тази година има интересно допълнение, което обещава фантастични приключения за деца и тийнейджъри. Поредицата на Анна Руе „Магическата аптека“, която излиза на немски в периода 2018 – 2020 г. вече има фенове от цял свят, а критиката ѝ весте нови успехи. Книгата бе отбелязана на 22 място в класацията „Топ 55 книги за 2020 г.“. На българския пазар трите книги се появяват в издателство „Архипелаг“, с прекрасна корица, а илюстрациите на Клаудия Карлс – омагьосващи и загадъчни – несъмнено ще привлекат погледа и на малки, и на големи.

Писателката Анна Руе е родена в Берлин. Тя учи комуникационен дизайн и илюстрация и след това дълги години работи като графичен дизайнер в различни дизайнерски бюра. Води семинари по творческо писане и преподава в университета „Алис Соломон“. За себе си казва, че винаги е имала вълнуващи истории в главата си и е започнала да пише след раждането на двете си деца. Живее със семейството си в Берлин. Първата ѝ награда е наградата ГБП (*Golden Book Pirate*) за 2017 г. – немска литературна награда за млади автори на книги за деца и тийнейджъри. Наградата е още по-ценна, защото журито на „Автори-откриватели“ на Асоциация „Пирати на книгите“ се състои от деца на възраст между 8 и 10 години. За книгата си „Магическата аптека: Една тайна витае във въздуха“ (възрастова група 10–12 години) Анна Руе получава литературна награда през 2018 г.

Очаквай неочакваното

Поредицата притежава всички качества да омагьоса своите читатели, като ги държи в напрежение и ги кара да следват перипетиите на действието: историята започва загадъчно, търсенето на приключения е в основата ѝ, а случките в нея буквално ни връхлитат.

Сюжетът на пръв поглед звучи познато: Луци и семейството ѝ се преместват в немски град близо до холандската граница, в една стара къща, която изглежда, че всеки момент ще се разпадне и дори може би е обитавана от призраци. В нея градинарят е страховито мрънкало, а възрастната дама, от която

купуват къщата трудно си спомня някои неща. Когато Луци заедно с по-малкия си брат и съседа си се натъкват на скривалище за ключ, започва разгадаването на една голяма тайна. Налице е и арсеналът на загадъчното: проходи, тайници, ключове, подземия, рафтове и стъклени шишенца. Познатият на пръв поглед сюжет се заплита и по-нататък опасното и вълшебно приключение поглъща читателя.

Очевиден в книгата е акцентът върху темите за приятелството и семейството. Стремешът на Луци и братчето ѝ и Матс да съхранят съкровено от своите отношения, да защитят семейството, борбата им с онова, което го заплашва и в основата на поредицата. Вълненията между тях са непосредствени. Особено се откроява връзката между братчето и сестрата. Макар Луци да е на 13 и да е в пубертета, а Бено вечно да е около нея и да е само на 5, никъде в книгата не чувстваме раздразнението ѝ, недоволство от грижите, които полага Луци. Тя иска да защити братчето си и тази връзка е колкото непринудена, толкова и свежа.

„Ако очите са ключът към душата, то носът е вратата“

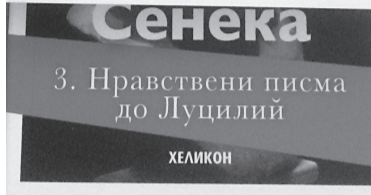
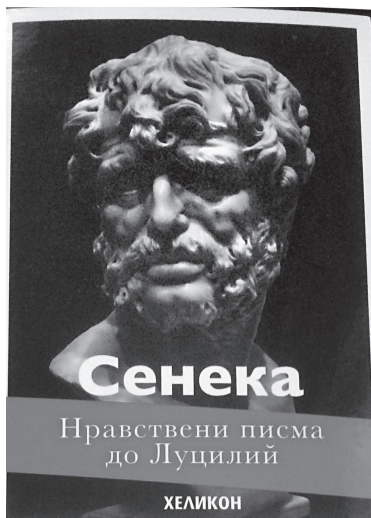
Идеята за магическата аптека, за това, че комбинацията от някои мириса с тайна съставка, може да промени света, да бъде истинска магия, която кара хората да забравят, да събужда снежна виелица в летен ден и да прави други чудни неща, е само отправна точка към въвличането на читателя в едно приключение, което изглежда и красиво, и загадъчно. Ароматите и техните шишенца са не просто приключения, а и пътят за опознаването на света на героите. Някои от ароматите са весели и безобидни и карат цветята да растат, но други са опасни и Луци тръгва по следите на ухаанията, за да разбере как функционира тази странна аптека и най-вече какво е нейното послание. Читателят усеща почти физически множеството аромати, някои от които назовани като „правдиво уханье“, „най-скупното уханье на света“, „ухание на крайността“ и това изостря сетивата му и несъмнено въздейства върху детското въображение. Най-хубавото е, че в книгите от поредицата „Магическата аптека“ писателката оставя героите си да бъдат просто деца, без излишни усложнения в отношенията им, оставя ги да правят своите грешки, но извежда на преден план важните неща в живота, внимателно придърпва акцентите към всеотдайността, приятелството, закрилата на близките и в този смисъл книгата е хем забавна, хем поучителна, без излишна дидактика.

НЕДА-МАРИЯ ПАНАЙОТОВА

Анна Руе, „Магическата аптека (една тайна витае във въздуха)“, изд. „Архипелаг“, София, 2020

11

Сенека казва – „Човек не трябва да възнегодва поради нещо от това, което му се случва, защото именно това служи за съхранение на Вселената и от него идва това, което осъществява движението и предназначението на света.“ Когато предпочитаме материалното, Сенека напомня – „Не е висял над тях гравиран таван, но като лежали на открито, над тях се хлъзгали съзвездията и величествената гледка на нощта. Наслаждавали се да гледат как едни съзвездия се спускат от средата на небето, други се издигат от невидимо място. Не е ли приятно да се движиш сред толкова нашироко пръснати чудеса?“. Когато мислим за великото в живота, Сенека потвърждава – „Нищо не облагородява така душите и не връща така към правилното склонните към порочното, както разговорът с добродетелни хора. Честото им гледане,

честото им слушане – постепенно близа в сърцата на хората и получава силата на наставление. Да срещнеш мъдрец е полезно. И има нещо в тези велики хора, което ще ти бъде полезно, дори и ако те мъчат.“ Всичките тези фонове за цял свят, които днес, след толкова векове, звучат като писани за нас, са създадени, за да направят разстоянието, което разделя Луцилий от него – поносими, да превърнат далечното в близко, отделното в заедно. Затова преводът на писмата е добър, защото внимава – там, където нещата изглеждат като трактат – да не се забравя за местата на бележката.

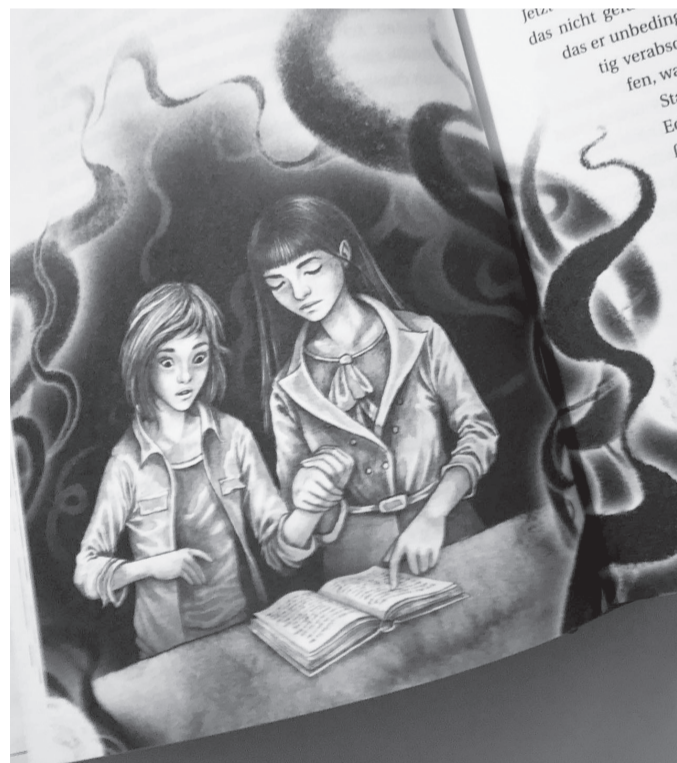
Влюбих се в писмата на Сенека до Луцилий още на X-то писмо, което започва така: „Това е мнението ми, което не променям: избягвай събирането на много хора, избягвай малко на брой хора, избягвай дори и един. Не познавам никого, с когото да мога да те видя заедно.“ Всеки би си казал: ревност. Jealousy. Но не е. Двоумях се дали няма да е по-добре да се каже „Не познавам никого, с когото да мога да те споделя.“ Но едва ли. Тогава и Луцилий също ми е казал нещо, не се цитира какво, но: „тези думи не излязоха от повърхността на устните, имаха основа тези думи“ – пише Сенека. И си представих дълбочината, когато личните думи имат такава основа, че да могат да бъдат фон за цял свят. Оттам насетне, след тази истинска бележка, оставена от Сенека на Луцилий – изпуснах в текста тежката златна нишка на Новата стоа.

Но колко прав е бил Сенека – в това най-хубаво писмо към Луцилий. И днес се вижда как стои изправен на скалата над морския бряг – възрян в Луцилий, който е седнал в университетското кафе с другите и води празни приказки – като всички – докато в гледащия от далечината Сенека мислите вече пишат новото писмо. И чувам гласа на Сенека да си проправя светлинен тунел през всички времена във Вселената: „Не искам да те виждам с други“. Времената се превръщат в сиви мъгли, в бели ветрове, слънчевите лъчи правят свръхскоростни пътища, отварят врати, които са били дълго затворени – за да може неговият глас да премине. Никой друг не го е казал толкова честно. Знаел е, че вероятно няма да го постигне, че Луцилий няма да го послуша – ще прочете писмото, ще го затвори, няма да го чуе – ще се усмихнат и ще го покаят на масата си – ще опитат да го включат в ежедневния си лек разговор, в смеха си, в изречения от рода на „хайде да пушим“, „днес времето е много хубаво“, „какво лекарство да взема за тази болка“, „ще ти звънна довечера да си ходим заедно“ – ще го накарат да ги снима, за да се отбележат заедно. Няма да говорят за писмата, ще си разменят реплики. Ще живеят! И само литературата ще се изправя и ще казва:

Не искам да те виждам с други, не искам да те виждам и с един, не познавам никого, с когото да мога да те видя заедно.

ВЕСЕЛИНА ВАСИЛЕВА

Луций Аней Сенека, „Нравствени писма до Луцилий“ (в три тома), прев. от латински Райка Николова, изд. „Хеликон“, 2020

100 гумни мига
от **ху**
ме
ра

„Каша!“ Свирия. „Каша!“ Свиня. Запътната свобода, добра участ. Сякаш всичко предвещава нея. Всичко е добре, всичко е в каша еднородна. Не пиша това за онова, а за по-другото. Остави този национализъм, езикът ти, сам си го мерил, е по-дълъг от френския. Вътре в себе си е леко задушно, безпротяжно, ала как да сътворя моето нещо, ако не го напиша или пробвам да изнея трубадурски? Ти си съдникът, нямам друг съсед, ти ще си. Какво ще кажеш? Викни „каша“. Няма да се изложиш, сам си. Нямам наратив, имам свобода – свинска – ей сега ще я натровя и ще ти звънна.

Игра на двойници

Моделуране на двойници чрез теорията на Мелани Клайн за шизоидните обектни отношения

Десислава Узунова

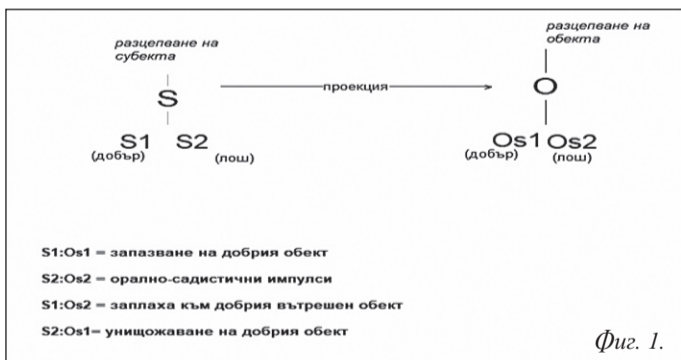
0.1. Въведение

Моделурането на образа на двойника в настоящия текст ще бъде интерпретирано през концепцията за обектните отношения на Мелани Клайн. Тук двойникът ще бъде формиран чрез извършването на процеса проекция, чрез който субектът цели премахване на нежеланите характеристики и възраждането им в друг (външен) обект. Самият процес на проекция води до двойно разцепване – на субекта, извършител на действието, и на обекта, приемащ негативните качества върху себе си. Така съвсем огледано се появяват „добър“ и „лош“ обект, отговарящи на добрите (припознати като свои) и негативните (припознати като чужди) части на личността.

Отношенията между тези фантазно изградени четири части са свързани отново с една метафорична борба за надмощие и съответно налагане на конкретна позиция над цялото. За съхраняването и опазването на добрия обект наложителен е процесът на интроекция, при който той се запазва и идеализира. В резултат на това действие следват опити за нахлуване и на преследвачески действия от страна на лошия обект. Ключова е позицията на Аза, който също се разцепва между идеализирания обект и атаките, които отправят срещу него преследвачите. Оформят се два случая на модела на образа, който е представен през шизоидните обектни отношения. Първият има за цел да представи изграждането на двойника като част от процеса на проекция и разделяне на цялото на субекта. Двойникът тук логично се формира именно през опита да бъдат изразени навън всички неприемливи качествени характеристики. Вторият подход обаче много по-прецизно се вглежда в отношенията, които се изграждат между интроецирания обект и Аз. Тук двойникът е представен посредством идеализирания обект, който поглъща Аза и го поставя като в черупка, отнемайки всички негови функции.

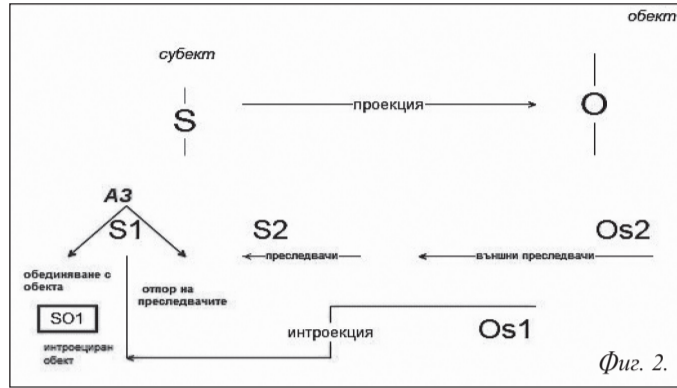
0.2. Моделуране

При процеса на проекция, насочен към даден обект, субектът проектира (преписва) свои характеристики (в повечето случаи към конкретния момент те са припознати като негативни) върху обекта. С извършването на проективния акт субектът вече се разцепва на две, изваждайки от своята цялост конкретни характеристики, които препраща към друг. Разцепването обаче не остава едностранно, защото е съпроводено от второ фантазно разцепване и на обекта, чрез което той е разделен на две. Едната му половина се характеризира като лоша, носеща предписаните му качества, а другата запазва първоначалната си значимост на добър обект. На фиг. 1 е представено извършването на този процес, като са обозначени отношенията, които имат помежду си всяка една от образуваните части от субекта и обекта. Частите на обекта са изобразени като Os1 и Os2, тъй като двете разновидности на обекта са изградени изцяло от страна на субекта и огледано отговарят на двете оформени нови пропорции.

Отношенията между частите на обекта и субекта отговарят на заложените им характеристики. Добрата страна на субекта има за цел да запази и поддържа добрия обект и паралелно с това тя е заплашена от преследваческите набежи на лошия обект. Частта от субекта, която е определена като лоша, се консолидира с лошия обект и заедно провокират орално-садистични импулси, целящи унищожаването на добрия обект. Двойникът се формира чрез извършването на процеса проекция, който води до двойно разцепване – на субекта, извършител на действието, и обекта, приемащ негативните характеристики. В случая на посочената схема това е Os2 – отговарящ на лошия обект след процеса на разцепване. Тази фантазно изградена част от субекта е насочена изцяло срещу функционирането на добрия обект. За цялата тя се комбинира със S2 – несъзнавано запазените отрицателни характеристики, които субектът е опитал да премахне, приписвайки на някой друг, но всъщност те остават в него и продължават да функционират.

За съхраняването и опазването на добрия обект е наложителен процесът на интроекция, при който се извършва съхранение и идеализация на добрия обект, който се усеща така необходим (особено срещу ситуацията на страх). В случая е изключително важна позицията на Аза, който се разделя на две – една част от него иска да се „скрие“ при идеализирания обект, а другата дава отпор срещу преследвачите, които набежи и нападения количествено се увеличават и застрашават обекта.

Ако вътрешно интроецираният обект не бъде асимилиран, Азът става негов подчинен и зависим. Той започва да избледнява, губейки своите функции и е изцяло под негово влияние, като същевременно зачестяват вътрешните му опити към съвояване и защита на обекта. Това води до пълната фрагментарност на Аза и особено му чувство, че няма собствен живот и е лишен от всякаква функционалност, поставен като в черупка (фиг. 3).

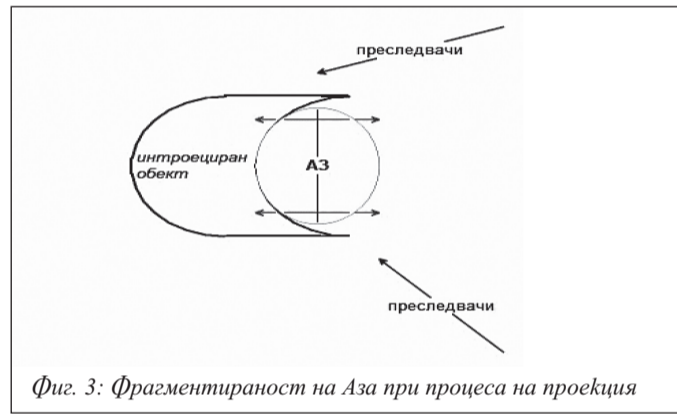

Fig. 3: Фрагментиратост на Аза при процеса на проекция

Така посредством отношенията между Аза и интроецирания обект можем да видим втори случай на моделуране на двойник, а именно посредством добрия интроециран обект, който цялостно повлиява върху функционирането на Аза и го подчинява на себе си. Припомням, че той се е образувал като своеобразна консолидация между фантазмените действия на субекта и отново неговата функция е насочена цялостно към поглъщане на Аза и заемане на неговата ръководна позиция. За да се покаже как работят представените модели, ще бъдат разглеждани два разказа, в които ще бъде моделуран образът на двойника.

1. Случаят „Ерих Райтерер“: травматични предпоставки за процеса раздвояване. Формиране на двойници

Наличието на травматична ситуация е от особено важно значение, за да могат да се активират обектните отношения, които да се извършат изцяло във фантазията на субекта и да способстват за неговото разцепване на две.

Травмата представлява преживяване, което е разгразило със своята поява душевния апарат и трансформацията му, неговото преработване се оказва невъзможно, от своя страна това води до трайни увреждания в самото движение на наличната енергия. Налице е увеличен приток на възбуда, която обаче не може да бъде превъзможната, задоволена или разтоварена от психичния апарат. Тя остава потисната и всеки асоциативен детайл или спомен би могъл да я отключи отново.

В „Отвъд принципа на удоволствието“ Фройд илюстрира възникването на травмата чрез примера за живото мехурче, което се предпазва от гразнения чрез защитен слой, притежаващ избирателна пропускливост за допускане на поносими количества възбуда. В случай че пробивът бъде задълбочен, се нарушава изграденият баланс на вътрешната среда и се стига до формирането на травмата. Психичният апарат в този момент трябва да задържи прииждащата възбуда и по този начин да се възстановят условията за функциониране на принципа на удоволствието¹. Така преживяването не може да бъде забравено, а остава в психиката и функционира като чуждо тяло, напомнящо след активация за себе си. Два фактора спомагат за отключване на травмата, като на първо място се поставя психологическата кондиция, в която се намира субектът по време на случването на събитието. След това е моментът на ретенция,

¹ Фройд, Зигмунд, „Психология на несъзнаването“, София, 2014, с.153.

изразяващ се в социалните обстоятелства, обуславящи съвването за развитието на адекватна ситуация. Началото на разказа на Полянов „Ерих Райтерер“ (1922) започва с особено важна информация, която ще бъде предпоставка за формирането на двойника и неговите бъдещи раздвоявания. Разказвачът описва живота си като студент във Виена непосредствено след войната като изпълен с лишения, ограничения и грижи: „Животът ми като студент във Виена, през годините непосредствено на голямата война, не беше много лек. (...) Аз имах достатъчно грижи при нищожните средства, които получавах за издръжка(...).“²

Несъмнено ключовата дума, характеризираща травмата, е война. Войната показва човешките катаклизми, които не трябва да бъдат интерпретираны само на физическо ниво, нещо повече, психическите измерения на войната върху нейните наблюдатели, непреку участници в събитията, са също толкова тежки и пагубни, опустошавайки и разбърквайки нестабилните човешки пластове. Човекът, който преживява това, губи всички свои морални начала и устои, размества значенията на понятията за добро и зло и поставя себе си пред една нецялостност на света, изгражда хаоса от човешки останки.

Така като защитен механизъм срещу вероятно повторното възникване на травмата и преповтаряне на вече преминал тежък психологически момент се активират процесите на проекция, интроекция, изразяващи се в осъществяването на проективна идентификация.

Аз-повествователят проектира върху чужда личност, тази на непознатия и вече напуснал квартирата наемател, своите страхове. Впрочем тук ми се вижда особено важен изборът на обекта, който ще поеме негативните характеристики на личността. По думите на хазайката госпожа Лоти може да се разбере, че въпросният мъж Ерих Райтерер е имал проблематично минало и дори е бил отведен от полицията по обвинение за извършено престъпление, което е явен знак за припознаването му като отрицателна личност. Важна е и социалната му прилика със субекта – той също като него е студент, изпаднал в трудно финансово и социално положение. Неговият образ е изключително подходящ за извършване на проективна идентификация чрез проектиране на страховете и негативните мисли и характеристики от страна на разказвача.

Така Ерих Райтерер може да бъде интерпретиран като обекта, върху който субектът проектира своите страхове. Вследствие на този конкретен психологически акт обектът и субектът се разцепват на две половини. Едната половина от обекта има функция, изразяваща сходствата (предимно в социален аспект), между разказвача на историята и бившия квартирант. Втората част от обекта служи като изразител на негативните характеристики на Райтерер и съответства на частта от субекта, която изразява любопитството си, искайки да научи повече за въпросната личност. Това индиректно припознаване и остатъчните елементи от страховете и негативните характеристики, които въпреки че са проектирани, все още имат власт над субекта.

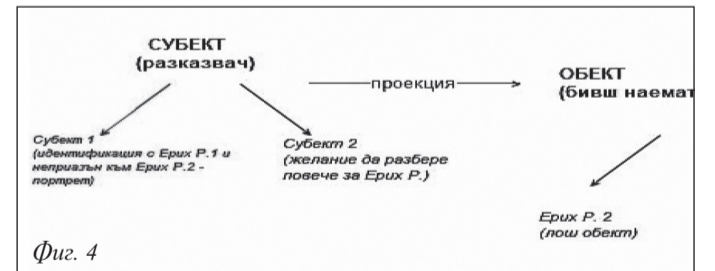

Fig. 4

Тук особено важна е функцията на портрета на бившия квартирант, който е означител на лошия обект. Ето какви чувства поражда той още първоначално у него: „Това беше всъщност млад и негрозен младеж, неговият поглед, изпълнен с присмех и груба надменност ме смуцваше, а усните му, присвити тъй, като че сега ще ти заговори със злоба и съсък, просто ме гразнеха. (...) портретът, незначителен по големина, доминираше над всичко в стаята“.³ Интерес представлява неговата доминираща функция на „лошия“ обект (в частност портретът), която може да бъде мислена като податка за въздействието, което оказва върху субекта (фиг. 4). Следващият етап от процеса на раздвояване е свързан с акта на интроекция. Това се случва, след като разказвачът открива скрития дневник и започва да чете за преживяванията на бедния студент по медицина Ерих Райтерер. Разказвачът от този момент се губи и сякаш потъва в образа на бившия наемател, който води повествованието, описвайки преживяванията си с тайнствена непознатост. В тази връзка можем да интерпретираме, че при извършването на идентификацията се осъществява и интроециране на добрия обект (Ерих Райтерер в ролята на жертва на

² Полянов, Владимир. „Диаболни повести и разкази“, Варна, Георги Бакалов, 1990, с. 13.

³ Пак там с. 15.

Раболепие. Назоре в Ортопедичното отделение

(откъс от роман)

Симона Сора

Симона Сора е родена през 1967 г. в Дева. Работи като журналистка в изданията „Дилема“, „Дилема Веке“ и „Дилематека“ и сътрудничи на голяма част от списанията за култура в Румъния, както и на няколко чуждестранни медии. Дебютира през 2008 г. с есеистичната книга „Преоткриване на интимността“, която е отличена с множество престижни награди. Високо отличени са и следващите ѝ прозаични книги, които са преведени на хърватски, френски и испански език.

Почука на вратата и вероятно именно това я спаси. Винаги, когато имаш труден изпит, за който не си се подготвил добре, е хубаво преди да влезеш, да похлопаш на вратата. Пристъпи извърната на една страна, със забавени от умората движения, и без да погледне пред себе си. По тази причина замръзна, когато видя около голямата маса, на която понякога се провеждаха катедрните заседания, няколко, изтощени също като нея, мъже. Бяха облечени в грехи от груб работнически плат. Приличаха на строители, но имаха странни кепета, повечето от които лежах захапани върху масата. Единият беше вдигнал краката си на близкия стол, останалите седяха опрели лакти на коленете си. Изглеждаха съспенни от умора, направо – ето това Мария още не го знаеше – гръхнали от жестокостта побой, който бяха нанесли на студентите, дошли във Филологическия факултет в ранните утринни часове. Бяха капнали, но и доволни като злутница вълци, които бяха влачили и разкъсали жертвата си, а накрая бяха облизали и последната капка кръв. Те тъкмо щяха да задремат, когато Мария възпитано почука на вратата и влезе svela полег. Нямахше как да знае именно в онзи момент, сутринта на 14 юни 1990 година, че президентът, правителството и тайните служби, които прогължаваха своята реорганизация в новия режим, бяха поставили началото на най-кървавата от всички минериади¹. Не знаеше какво предстои, нито кои са тези мъже, облечени в захабени грехи, дошли да си отпочинат в залата, където трябваше да се проведе изпитът ѝ. Нямахше нито един преподавател, нямахше и никой от колегите ѝ от малката група по испански. Вик, с която понякога рисуваха дървета по генеративна граматика, вече лежеше в Жилава² с премазани крака и беше убедена, че никога не ще може да се възстанови. Тези подробности обаче тя щеше да научи след няколко дни, когато миньорите си бяха заминали, а над Букурещ отново се спусна онази безподошна мъглявина, разкъсана само за кратко през декември 1989 година, а именно диверсията, наречена по-късно Мрежата R³.

Превод от румънски: ЛОРА НЕНКОВСКА

¹ Минериадите са поредица от бунтове на миньорите в Румъния, които довеждат до кървави сблъсъци между мирното население в Букурещ и дошлиите в столицата миньори. Те са общо шест на брой в периода 1990-1991 г.

² Жилава е село, разположено в близост до Букурещ и известно с изградената там затвор, в който по време на комунистическия режим биват изпращани политическите затворници.

³ Мрежата R, от румънската дума за съпротива *rezistență*, назовава организация, възникнала в рамките на бившите тайни служби Секуритате, за която се смята, че изгражда гъста мрежа от сътрудници, които постепенно се домогват до властта в страната.

Анастасия Гаврилович (р. 1995) завършва филология в Букурещкия университет и магистратура в Центъра за визуални изследвания, където защитава докторат през 2019 г. Сътрудничи на множество издания като „Обсерватор културал“, „Тимпул“, „Зона Ноуа“, „Алекарт“ и превежда художествена литература от английски и испански език (Кърт Вонегът, Ернесто Карденал и детски книги). Понастоящем живее в Букурещ и от 2016 г. насам е редактор на списанието „Поезис Интернационал“. Поетичният ѝ дебют е със стихосбирката „Индустрия за успокояване на възрастните“ (изд. Макс Блехер, 2019), за която е наградена с най-голямата награда за дебют в Румъния в Националния конкурс „Михай Емунеску“ и с наградата „Млад поет на 2019 година“.

Анастасия Гаврилович

Въпросник

Внимание! За подобряване на качеството на предлаганите от нашата организация услуги този разговор ще бъде записан. След звуковия сигнал натисни клавиш # и отговори уверено.

Опиши се с десет думи. Внимавай какво избираш, думите пораждат образи, а те могат да повлияят емоционално на хората около теб. Кое у себе си харесваш най-много? А кое ненавиждаш най-силно? Кой си ти, когато никой не те гледа, а кой те бръсне там, където не достигаш сам? Не искаме да знаем какъв ще станеш, когато пораснеш, просто сподели с нас дали първото си назначение получи много след първата си *blow job* и опиши накратко което и да е от отбелязаните преживявания. Сподели с нас три европейски ценности, с които се идентифицираш и в името на които по всяко време си готов да си направиш харакири на паркинга на най-големия мол в града си. Какво мислиш, че те поддържа сред подходящите кандидати за този Международен фестивал на младите таланти под 25, които не могат сами да развъртят заялата капачка на буркан? Същите, които никога не са залагали на спортни състезания и нямат никаква посока в живота си. Живот на Марс, Живот в родината, Родина като чужбина, отбележи от едно до три предпочитанията си спрямо посочените варианти. Какво е най-голямото благотворително деяние, което направи наскоро? Кога за последен път участва активно в живота на своята общност? Мислиш ли, че жените, хомосексуалистите и баничарите имат същите права като теб? И че заедно съставляват сърцевината на обществото? Дај определение на думата „сърцевина“. Дефинирай думата още веднъж и сравни отговорите си с тези на съседите си или с отговорите в края. В коя държава не би искал да живееш никога? В коя страна би предпочел да се беше родил? Мислиш ли, че ако в Европа имаше повече тютюневи плантации, щяха да пращат децата да работят в тях? Ти за морален човек ли се мислиш? Разкажи с няколко изречения последния си еротичен сън. Ако можеше да живееш във филм, кой би бил той? Аргументирай се в 5 реда. Мислиш ли, че светът ще си бъде все така хубаво място и без теб? Какъв е приносът ти за подобряването на качеството на живот? А на равнището на раждаемостта? Кои гробове предпочиташ – хоризонталните или вертикалните? Инхумация или кремация? А кетчупът как го обичаш – пикантен или сладък? Ти човек с двойни стандарти ли си? Каква способност или талант би искал да притежаваш най-много от всичко? Мислиш ли, че маструбирането също като поезията е занимание за самотните и трудно адаптиращи се хора? Колко дълго си склонен да чакаш, защото „обаждането ти е важно за нас, изчакай и ще ти отговорим“? Какво предпочиташ – да видиш името си, написано върху книга, или върху купони за храна? Кажу ни какви намаления използваш, за да ти кажем кой си. Кажу ни, че не се интересуваш от парите, а от опита, признай си, че и ти си тук заради Просекото накрая, кажи ни, че ти никога не си имал анални взаимоотношения, че не се забъркваш в лъжи и машинацийки, които да ти донесат успехи и слава, че ти въобще не искаш нищо подобно, а само да „*make the world a better place*“. Силно ли вярваш, че красотата ще спаси света? Или пък поне Европейския съюз? Отговори искрено на всички горепосочени въпроси, остави ни имейл адрес и възможно най-скоро ние ще се свържем с теб и ще ти съобщим резултатите чрез някой от нашите оператори.

просто тъга

Не е депресия, а просто тъга, влиянието на празното място върху леглото, където любовта се появява и изчезва като екзема, червена точка върху радара на моряци далтонисти. Не, не е депресия, ами по-скоро е някаква форма на пълно разочарование, на меланхолия от познанието, че нищо не различава леко разтворената уста от удоволствието след оргазма от тази на сящото момиченце с полипи по гърлото. Ръката ми, която от четири години мълва един и същи мъж, и ръката на професионалния тенисист са еднакви: погрознели, подути, но сигурни. Покорни. Някога знаех да мълвя спасителни думи, да сглобявам по упътване весели андроидчета, да плета предпазни мрежи за акробати, лудници и международни компании. Присъствието ми беше желано, осезаемо, минавах покрай сензорните устройства, те ме

разпознаваха и ми даваха вода, сапун и светлина. Сега никой не иска нищо от мен. Отговарям само на имейли и простишки команди: молим ви да си вземете картата, да си вземете парите, квитанцията. Но не, не е депресия, дори и намек за депресия не е, макар сърцето ми да е от камембер и да забивам в него флагчето на една хабсбургска столица, в която никога не бих желала да се завърна. Това е просто тъга, най-обикновено демографско явление, което ще излезне заедно с нас. Тя е като онази плътна мъгла, която децата в час рисуват около планините и без която пейзажът не би бил цялостен. Тъй че не се безпокой, не се чуди какъв ли език говорят хората в сънищата на маймуните, ами вземи и си запали още една цигара, прибере се у дома когато искаш. Аз съм тук и те чакам, понеже не е депресия, а е просто най-обикновена тъга.

Превод от румънски:
ЛОРА НЕНКОВСКА

15

Десислава Узунова: Чета АВ и съм отвъд...

Лице на броя

На 11.02.2020 отпразнувахме 29-ия рожден ден на „Литературен вестник“. До навършването на неговата кръгла годишнина ще излиза рубриката „Лице на броя“. Тук ще срещнем автори, читатели, приятели на вестника, които ще довършат по своеобразен начин изречението „Чета АВ...“. Защото АВ е вестникът с хиляди лица.

Фотография: Камелия Спасова

от стр. 1

Джак Гилбърт

Управителят на инциденти

Обградени сме от абсурдния излишък на Вселената. Безмислено разливяване, простор без размери, власт без последици. Упоритото повторение, което продължава, без да се долавя. Нищо, което духът да може да венчае. Просто феномен с физиката си. Безкрайно, безкрайно протичане. Няма естествена среда, в която умът да се разпознае. Няма уместност за сърцето. Безпомощно копие. Ужасът нищо да не бъде живо. Нито червените катерици, нито цветята, нито дори плевелите.

Нищо, което да знае какъв сезон е. Звездите, непроменени от осъзнатото. Пантомима без отгатване. Сами виждаме как ирисът пред хижата достига своето съвършенство и бързо загива. Агнето се ражда в щастие и се яде за Великден. Благословени сме с могъща любов и тя отминава. Можем да скърбим. Живеем странността да сме мимолетни и все пак да сме възвишени, защото сме временни. Великата Италия на междувременното. Фактът, че сме краткотрайни, че сме малки и леки, е източникът на красотата ни. Ние сме единственост, която прави музика от шум, защото се налага да бързаме. Прибираме реколта от самотата и пожеланото в напразната пустош на Космоса.

Накратко за защитата

Навсякъде скръб. Навсякъде кланета. Ако бебета не гладуват някъде, гладуват някъде другаде. С мухи в ноздрите. Но се наслаждаваме на живота си, защото Бог така иска. Иначе сутрините преди летните изгреви нямаше да бъдат прецизно създадени. Бенгалският тигър нямаше да бъде така великолепно оформен. Бедните жени

при фонтана се смеят заедно помежду страданията, които са познали и мъките от бъдещето, усмихват се и се смеят, докато някой в селото е тежко болен. Прозвучава смях всеки ден по кошмарните улици на Калкута и жени се смеят в клетките на Бомбай. Ако отречем щастие и устоим на удовлетворението, намаляваме значението на отнемането им. Трябва да рискуваме възторга. Можем без удоволствие, но не и без възторг. Не и без наслада. Трябва да имаме упоритостта да приемем радостта си в безмилостната пещ на този свят. Да направим неправдата единствена мярка за нашето внимание и да възхваляваме Дявола. Ако локомотивът на Господа ни повали, трябва да благодарим, че краят е имал смисъл. Трябва да признаем, че въпреки всичко ще има музика. Заставаме отново на носа на малък кораб, закотвен късно през нощта на дребното пристанище, гледайки към заспалия остров: крайбрежието е три затворени кафенета и гола пламнала светлина. Да чуем слабия звук на греблата в тишината, докато лодката бавно излиза и после се връща, наистина си струва всички години скръб, които предстоят.

Бирма

Използвани, подведени, излъгани. Времето ни винаги намалява. Каквото ценим винаги е краткотрайно. Каквото обичаме рано или късно се променя. Но за малко можем да посетим другия си живот. Можем да се радваме, че е там, в отсъствието си. Да благодарим, че ни е позволено да мислим за него, да благодарим за него дори когато изчезва, защото знаем, че е там. Така, както жени в дъждовни дни понякога влизат в спалните си, за да плачат за загубата на първия мъж, когото са обичали. Така, както мъж помни, че е видял млада жена да гледа през прозореца на горния етаж, за момент, докато е преминавал през заспало село. Или с яркия спомен за проваления хотел, в който сервитьорите с безупречно белите си униформи са били боси. Елегантната трапезария, безшумна, с изключение

на звука от падането на гъжда в металните кофи. И шепотът на гигантските надземни вентилатори със счупени остриета, превъртали се в жегата. Там е стържещият звук от купчините мъртви листа на пищната веранда. И понякога пронизващият звук на счупеното стъкло. Всичко благословено. Там, в съществуването си. Живо е било тогава. Като гигантска камбана, звънтяла дълго след като не си можел да я чуеш.

Трудно е да се говори за нощта

Трудно е да се говори за нощта. Тя е другото време. Не е отсъствие на ден. Тя е там, където няма цветя, в които да се скриеш. Там е единствено мракът и познатото място в тялото ми. И гласовете, които извикват от мен за любов. И не е нощта на младите: тяхната обикновена страховита полунощ. Не е следващото място за наемане. Този мрак е водеща нация. Обръщам се към него на четиридесет и намирам нощта залята. Намирам тъмното, разгърнато в процеса. Нарязано на части, на части, протича със светлините. Гласовете все още държат на развода, в който сме родени. Но те са осиротели и не ме интересуват. На четиридесет съм и е различно. Изведнъж на средата на прохода влизам в себе си. Аз, лист гигантски. Империя, която създава неочаквано: градове, летни гори, сатрапи, коне. Самота: благородство. Слава Богу.

Превод от английски: АЛЕКСАНДЪР ХРИСТОВ

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: Амелия Личева (гл. ред.)
Пламен Дойнов, Йордан Ефтимов,
Ани Бурова, Бойко Пенчев, Камелия Спасова, Мария Калинова, Емануил А. Видински
Малина Томова
Печат: „Нюзпринт“

Адрес: СОФИЯ 1000 ул. „Георги С. Раковски“ 108
Банкова сметка: BG56BPBI79401049389602, BIC – BPBIBG SF
„Юробанк България“ АД
Издава Фондация „Литературен вестник“
<http://litvestnik.wordpress.com>;
www.bsph.org/litvestnik

ISSN 1310 – 9561

ВОДЕЩ БРОЙ Камелия Спасова